

فصلنامه لسان مبین (پژوهشی ادب عربی)

(علمی - پژوهشی)

سال هشتم، دوره جدید، شماره بیست و ششم، زمستان ۱۳۹۵، ص ۱۲۹ - ۱۴۵

بررسی مجله علمی - پژوهشی لسان مبین؛ مطالعه علم سنجی*

امیر مقدم متقی، دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان

آشور قلیچ پاسبه، استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه زابل

مسعود باوان پوری، دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان

چکیده

علم سنجی حوزه‌ای است که به سنجش شاخص‌های کمی مؤثر در نشر علوم می‌پردازد. مجلات علمی - پژوهشی بار سنگینی در انتقال مفاهیم علمی در رشته‌های تخصصی بر عهده دارند. مجله «لسان مبین» یکی از مجلات علمی - پژوهشی در حوزه زبان و ادبیات عربی است که در پژوهش حاضر، ۱۵ شماره از آن در یک دوره ۴ ساله بررسی شده است. در این مقاله معیارهایی؛ مانند زبان مقالات، میزان مشارکت نویسندگان، میزان مشارکت مؤسسه‌ای و بین مؤسسه‌ای، تعداد نویسندگان بر حسب جنسیت، مدرک نویسندگان بر حسب جنسیت، پرتولیدترین نویسندگان و مؤسسات، بیشترین موضوع مقالات و میزان بهره‌گیری از منابع آن‌ها ارزیابی شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد از مجموع ۱۶۱ مقاله، ۳۱ مقاله به زبان عربی نوشته شده است. بیشترین مشارکت در مورد مقالات با دو نویسنده به میزان ۸۹ مقاله بوده است. در ۹۷ مقاله، نویسندگان، همکار و از یک مؤسسه بوده‌اند. تعداد ۲۵۹ نویسنده با مجله همکاری داشته‌اند که ۱۷۳ نفر مرد بوده‌اند. نویسندگان با مدرک استادیاری بیشترین همکاری را داشته‌اند. دو نویسنده با ۷ مقاله پرتولیدترین نویسندگان بوده‌اند. ادبیات تطبیقی با ۳۴ مقاله بیشترین بسامد را به خود اختصاص داده است. نویسندگان مرتبط با دانشگاه بین‌المللی امام خمینی^(۹) قزوین با ۲۲ مقاله بیشترین همکاری را داشته‌اند. همچنین میزان بهره‌گیری از منابع در مقالات ۲۶/۳ درصد بوده که ۵۶/۶ درصد مقالات کمتر از میانگین موردنظر از منابع بهره گرفته‌اند.

کلمات کلیدی: علم سنجی، پژوهش، زبان و ادبیات عربی، فصلنامه لسان مبین.

* - تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۰۶/۲۶ تاریخ پذیرش نهایی: ۹۵/۱۲/۱۰
نشانی پست الکترونیکی نویسنده: a.moghaddam1351@gmail.com

۱. مقدمه

۱-۱ بیان مسأله

امروزه مجلات در انتقال اطلاعات جاری علمی نقشی مهم دارند و علاوه بر نقشی که در استفاده‌های علمی دارند، نمایان‌کننده دستاوردهای جامعه علمی در گسترده‌ترین ابعاد خود از نظر جهانی و ملی و منطقه‌ای، و نموداری از حیات علمی آن جامعه به شمار می‌آیند. (محسنی، ۱۳۸۱ش: ۴۲) مجلات زمینه عرضه اطلاعات و دانش تخصصی در حوزه‌های گوناگون علمی به شمار می‌آیند و از نقشی مؤثر در معرفی آخرین یافته‌های پژوهشی و پیشرفت‌های صورت گرفته و ارائه راهکارهای احتمالی و روشن کردن زوایای تخصصی برخوردار هستند. تحلیل محتوای مجلات از زوایای گوناگون، علاوه بر روشن نمودن خط سیر و سیاست کلی دست اندرکاران مجله، ابزاری مناسب برای ارزیابی و تحلیل موضوع و سیر تحول مجله است (عصاره و همکاران، ۱۳۹۳ش: ۷)

در حوزه سنجش و اندازه‌گیری علم، رشته‌هایی جدید پا به عرصه وجود نهاد که عبارتند از: کتاب‌سنجی، کتابخانه‌سنجی، علم‌سنجی، اطلاع‌سنجی و وب‌سنجی. تولید علم یکی از شاخص‌های عمده رشد و توسعه کشورها به شمار می‌آید و در عرصه‌ها و حوزه‌های مختلف از آن‌ها بهره‌برداری می‌شود. در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ به دنبال افزایش حجم اطلاعات و گسترش تولیدات علمی و رواج پوزیتیویسم، رویکرد به کمیّت در آوردن علم با سنجیدن میزان تولید اطلاعات علمی در حیطه‌های مختلف به وجود آمد. به این ترتیب و با این دیدگاه، مباحثی نو پایه‌ریزی شد که از ترکیب واژه‌های سنجی و اسامی حوزه‌های شناخته‌شده علمی؛ مانند روانشناسی، زیست‌شناسی و نظایر آن، به صورت روان‌سنجی، زیست‌سنجی و مانند آن درآمدند. (پریچارد، ۱۹۶۹م) افزایش گرایش عموم به فعالیت‌های علمی که منجر به تولید اطلاعات علمی می‌شوند، نشان از اهمیت اطلاعات علمی در توسعه و پیشرفت کشورها دارد، ایجاد رشته‌ای به نام «علم‌سنجی» در دهه هفتاد میلادی نیز مؤید همین نکته است (بذرافشان و مصطفوی، ۱۳۹۰ش: ۷) که یکی از رایج‌ترین روش‌های ارزیابی فعالیت‌های علمی است. انتشار مداوم شاخص‌های علم‌سنجی که توصیف‌کننده پژوهش در اجتماعات مختلف علمی است، می‌تواند عنصری مفید و کارآمد برای مدیریت تحقیق و سیاست‌گذاری و چگونگی تخصیص بودجه و امکانات در علوم باشد. (اعتماد، ۱۳۷۱ش: ۵۱)

علم‌سنجی، فن تجزیه و تحلیل آماری و کمی متون علمی است. یکی از مهمترین اهداف این علم، بنا نهادن نظام‌هایی از شاخص‌های توصیف‌کننده پژوهش در اجتماعات مختلف علمی و ارائهٔ تصویری از دانش است. «در علم‌سنجی، چنان که از نام آن پیداست، پارامترهای کمی مؤثر در نشر علوم اندازه‌گیری و تحلیل می‌شود؛ آنگاه، بر اساس یافته‌های موجود، تصویری کلی از دانش ارائه می‌شود.» (قلی‌فامیان، ۱۳۹۳ش: ۱۰۳) انتشار مداوم و منظم چنین شاخص‌هایی می‌تواند عنصری مفید و کارآمد برای مدیریت تحقیق و سیاست‌گذاری در علوم باشد. اساس علم‌سنجی بر تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های اطلاعاتی استوار است که این عناصر مقالات علمی، پروانه‌های ثبت اختراع، مجلات و بطور کلی اطلاعات علمی منتشر شده را شامل می‌شوند. نتایج حاصل از این تجزیه و تحلیل، به تعیین ساختار جریان مدارک علمی و فرایندهای استنادی آن‌ها کمک می‌کند. برای نیل به اهداف علم‌سنجی، بایستی از نمایه‌نامه‌های پویا استفاده شود تا بتوان روند پیشرفت نظام‌های علمی را مشخص ساخت.

هدف از علم‌سنجی ارزشیابی آخرین پیشرفت‌های فعالیت‌های علمی - تحقیقاتی در هر گرایش علمی و عوامل مؤثر در رشد آن است. علم‌سنجی می‌تواند عنصری مفید و کارآمد برای مسئولان و برنامه‌ریزان باشد تا مدیریت منابع مالی و انسانی با بیشترین کارایی انجام پذیرد. علم‌سنجی علاوه بر سنجش تحقیقات و تولیدات علمی، اقدام به ارزیابی و تعیین معیارهای مدیریتی؛ مانند بودجه، جایگاه و بازده دانشگاه‌ها و مراکز علمی می‌نماید. علم‌سنجی با ارائه ترکیبی مناسب از شاخص‌های مبتنی بر آن‌ها، به تبیین روند تولید علم و بازدهی پژوهش‌های علمی می‌پردازد.

اصطلاح علم‌سنجی یا «ساینتومتريک» (Scientometrics) از ترکیب دو واژه «ساینتو» (Sciento) به معنای علم و «متريک» (Metrics) به معنای اندازه‌گیری مشتق شده است. (گنجی، ۱۳۸۳ش) ساده‌ترین تعریفی که می‌توان از علم‌سنجی بیان کرد، این است که علم‌سنجی، علم اندازه‌گیری و تحلیل علم است. «سن‌گوپتا» هدف علم‌سنجی را «ارزشیابی کمی آخرین پیشرفت هر مطلب علمی بنیادی و عوامل مؤثر در گسترش مستمر فعالیت‌های تحقیقاتی در آن زمینه خاص پس از جنگ جهانی دوم» مطرح می‌کند. این علم در روسیه شوروی سابق پدید آمد و در کشورهای اروپای شرقی بویژه مجارستان، از این روش برای اندازه‌گیری کمی علوم در

سطوح ملی و بین‌المللی مؤسسات دولتی و خصوصی استفاده شد. «دوبروف» و «کارنوا» نخستین ابداع‌کنندگان اصطلاح «علم‌سنجی» بودند. (سن گوپتا، ۱۳۷۲ش)
برای انجام هر نوع بررسی علم‌سنجی، چهار متغیر و شاخص اصلی قابل استفاده است: مؤلفان، انتشارات علمی، مراجع و ارجاعات. علم‌سنجی بر آن است تا با استفاده از بررسی جداگانه این متغیرها یا ترکیبی مناسب از شاخص‌های مبتنی بر متغیرهای فوق، خصایص علم و پژوهش علمی را نمایان سازد. (براون و دیگران، ۱۳۷۴ش)

پژوهش حاضر به بررسی علم‌سنجی در ۱۸ شماره اول از مجله علمی - پژوهشی لسان مبین پرداخته است که از آن میان، متأسفانه دو شماره ابتدایی در سایت بارگذاری نشده است و نیز دو مقاله از شماره ۹، بدون عنوان و فایل بارگذاری شده است، لذا در نهایت ۱۶۱ مقاله برای بررسی انتخاب شد. برای پژوهش حاضر اهداف زیر در نظر گرفته شده است که عبارتند از:

- تعیین زبان مقالات؛
- تعیین تولیدات علمی مؤسسات آموزشی در مجله؛
- تعیین مؤسسات پرتولید؛
- تعیین فراوانی موضوعات کار شده؛
- تعیین تعداد نویسندگان مقالات برحسب جنسیت؛
- تعیین مدارک نویسندگان مقالات برحسب جنسیت؛
- شناخت پرکارترین نویسندگان؛
- میزان بهره‌گیری از منابع در مقالات.

۲-۱- پیشینه پژوهش

تاکنون در حوزه علم‌سنجی در علوم مختلف مقالاتی ارزشمند نگاشته شده و نیز در مورد زبان عربی و قرآن کریم مقالات زیر نوشته شده که در زیر آمده است:

میرزایی و همکاران (۱۳۸۷ش: ۱۶۵-۱۸۱) در تحلیلی از مقاله‌های چاپ شده در مجله انجمن زبان و ادبیات عربی به ارزیابی مقالات شماره‌های ۱ تا ۱۰ مجله پرداختند، و نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که ۱۱۲ نویسنده ایرانی با رتبه‌های علمی بالاتر از دانشجوی دکتری در نوشتن مقالات این مجله مشارکت داشته‌اند. از میان تعداد مقالات این مجله، ۴۴ درصد به زبان عربی و ۵۶ درصد به زبان فارسی نوشته شده است. مهمترین موضوعات این مقاله‌ها، آموزش زبان و زبان-شناسی، ادبیات معاصر، ادبیات تطبیقی و نقد ادبی بود.

عسکری (۱۳۹۱ش: ۱۵۳-۱۷۴) در مطالعه خویش، ۸۵ مقاله علمی- پژوهشی زبان و ادبیات عربی را ارزیابی کرده و وضع استنادی مقالات را بررسی کرده است. بررسی منابع مقالات منتشر شده در مجلات کشور نشان داد که تعداد منابع مقالات بین ۸ تا ۷۳ منبع در نوسان بوده است.

احمدی و همکاران (۱۳۹۲ش: ۱۲۵-۱۴۸) در مقاله‌ای به تحلیلی استنادی و هم تألیفی مقاله‌های مجله علمی - پژوهشی انجمن زبان و ادبیات عربی پرداخته‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که ۷۶ درصد مقالات به صورت انفرادی نوشته شده است، ۱۳ درصد نویسندگان بیش از ۴۰ درصد مقالات را نوشته‌اند و بیشتر مقالات این مجله به منابع قدیم استناد داده‌اند و میانگین استناد هر مقاله ۰۴ / ۲۲ بوده است.

میرحقی جو لنگرودی (۱۳۹۲: ۱۴۱-۱۵۵) در مقاله‌ای وضع انتشارات فصلنامه مطالعات قرآنی جیرفت را در بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲ش. بررسی کرده است. نتایج پژوهش وی نشان می‌دهد نیمی از مؤلفان به تألیف انفرادی و نیمی دیگر به مشارکت گروهی پرداخته‌اند. ۴۲ مقاله با مشارکت نویسندگان همکار از یک دانشگاه و ۲۷ مقاله با مشارکت پژوهشگران از دانشگاه‌های مختلف تألیف گردیده است. دانشگاه آزاد اسلامی جیرفت پرتولیدترین دانشگاه و مهدی ممتحن پرتولیدترین نویسنده بوده است.

میرحقی جو لنگرودی و علی‌نژاد چمازکتی (۱۳۹۳ش: ۱۶۲۵-۱۶۳۶) در مقاله‌ای به بررسی وضع علمی کاوشنامه ادبیات تطبیقی بین سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۱ش. پرداخته‌اند که نتایج پژوهش آن‌ها حاکی از آن است که ۴۷ مقاله به زبان فارسی و ۹ مقاله به زبان عربی نوشته شده است. نیز ۸۲ درصد از نویسندگان روابط هم نویسندگی دارند و در این میان ۳۹ مقاله با همکاری نویسندگان همکار از یک دانشگاه و ۶ مقاله با مشارکت پژوهشگران از دانشگاه‌های مختلف تألیف گردیده است. همچنین این پژوهش نشان می‌دهد که دانشگاه رازی پرتولیدترین دانشگاه و یحیی معروف، تورج زینی‌وند و کبری روشنفکر هر کدام با ۳ مقاله پرتولیدترین نویسندگان این مجله هستند.

مرضیه کهندل جهرمی (۱۳۹۳ش: ۱۳۸۹-۱۳۹۸) در مقاله‌ای به تحلیل استنادی مقالات مجله علمی- پژوهشی ادبیات تطبیقی دانشگاه کرمان در یک دوره ۵ ساله (۱۳۸۸-۱۳۹۳ش) پرداخته است. یافته‌های پژوهش وی نشان می‌دهد، مجموع استنادهای ۹ شماره از این نشریه، ۲۸۴۷

استناد بوده است که در این میان کتاب‌ها با ۲۵۲۲ استناد؛ یعنی ۹۶/۳۸٪ بیش از سایر منابع استناد شده است. همچنین از ۱۱۴ مقاله مورد بررسی، بیش از نیمی از مقالات، دو نویسنده در نگارش مقالات همکاری علمی داشته‌اند.

با وجود این پیشینه، تاکنون پژوهشی در «علم‌سنجی» مجله لسان مبین مشاهده نشده و این امر جنبه نوآوری پژوهش حاضر است.

۲. بحث اصلی

مجله لسان مبین با رعایت حداقلی تعداد مقالات در هر شماره (حداقل ۷ مقاله) میزان تولید علمی و تناوب آن را به خوبی رعایت کرده است. در این مجله از ۱۶۱ مقاله مورد بررسی، ۳۱ مقاله به زبان عربی (۱۹/۲ درصد) و ۱۳۰ مقاله به زبان فارسی (۸۰/۸ درصد) نگاشته شده است که در جدول زیر به تفکیک شماره بیان شده است. با توجه به تخصصی بودن مجله در رشته زبان و ادبیات عربی، به نظر می‌رسد که میزان تولید مقالات به زبان عربی، اندک بوده است؛ زیرا تولید این مقالات به زبان عربی و نیز مشارکت با دانشگاه‌های عربی می‌تواند سطح مقالات را تا میزان قابل توجهی ارتقا دهد و به بین‌المللی شدن مجله کمک شایانی داشته باشد.

جدول شماره (۱) - تعداد مقالات و نیز زبان مقالات برحسب شماره

شماره	تعداد کل مقالات	تعداد مقالات عربی	تعداد مقالات فارسی
۳	۱۲	-	۱۲
۴	۱۴	-	۱۴
۵	۱۱	۱۱	-
۶	۱۲	۱	۱۱
۷	۱۲	-	۱۲
۸	۱۲	-	۱۲
۹	۱۰	-	۱۰
۱۰	۱۲	۱۲	-
۱۱	۱۲	-	۱۲
۱۲	۱۲	-	۱۲
۱۳	۷	-	۷
۱۴	۷	-	۷
۱۵	۷	-	۷
۱۶	۷	-	۷
۱۷	۷	-	۷
۱۸	۷	۷	-
مجموع	۱۶۱	۳۱	۱۲۰

جدول شمارهٔ (۲) - زبان مقالات برحسب تعداد و درصد

زبان مقالات	تعداد مقالات	درصد
عربی	۳۱	۱۹.۲
فارسی	۱۳۰	۸۰.۸

نمودار شمارهٔ (۱) - زبان مقالات مجله

معیاری دیگر که در پژوهش حاضر به کار گرفته شده است، میزان همکاری نویسندگان در نگارش مقالات است، با توجه به اینکه همواره چندین نفر بهتر از یک نفر می‌توانند بر مسأله احاطه علمی داشته‌باشند و مسأله را به خوبی تحلیل کنند، این مهم در مجلهٔ لسان مبین تا حد قابل توجهی تحقق یافته است؛ زیرا ۱۲۹ مقاله به صورت مشارکتی نگاشته شده است. شاید دلیل اصلی که سبب شده میزان همکاری در مقالات پژوهشی ایران رو به کاهش باشد، سازگارِ نادرست امتیازدهی به مقالات است.

جدول شمارهٔ (۳) - میزان مشارکت نویسندگان در تهیه مقالات

میزان مشارکت	تعداد مقالات	تعداد نویسندگان
۱۹,۹	۳۲	تک نویسنده
۵۵,۲	۸۹	دو نویسنده
۲۴,۹	۴۰	بیش از دو نویسنده

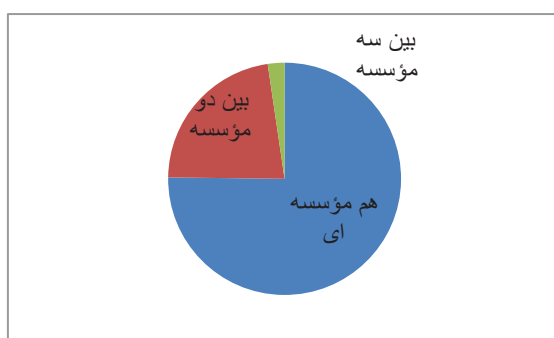

نمودار شماره (۲) - میزان مشارکت نویسندگان در تهیه مقالات

میزان مشارکت نویسندگان از یک دانشگاه یا مرکز آموزشی در نگارش مقالات بالطبع بالاتر است؛ زیرا با توجه به شناختی که از تخصص همدیگر دارند، دست به نگارش مقالات می‌زنند. بررسی این امر در مجله لسان مبین نیز گویای این مسأله است و آن را تصدیق می‌کند؛ زیرا از مجموع ۱۲۹ مقاله که به صورت مشترک نگاشته شده‌اند، ۹۷ مقاله به وسیله نویسندگان هم‌مؤسسه‌ای نوشته شده‌است.

جدول شماره (۴) - میزان مشارکت هم‌مؤسسه‌ای و بین‌مؤسسه‌ای

مشارکت	تعداد	درصد
هم‌دانشگاهی	۹۷	۷۵,۳
دو دانشگاهی	۲۹	۲۲,۴
سه‌دانشگاهی	۳	۲,۳

نمودار شماره (۳) - میزان مشارکت هم‌مؤسسه‌ای و غیر هم‌مؤسسه‌ای

شاخص بعدی که در نگارش مقالات، بررسی شد، تعداد کل نویسندگان و تفکیک آن‌ها بر اساس جنسیت بود که آمار، بیان‌کننده این است که نویسندگان مرد با درصد بالاتری با مجله همکاری داشته‌اند. توضیح اینکه تعداد کل نویسندگان ۲۵۹ نفر بوده است.

جدول شماره (۵) - تعداد نویسندگان بر حسب جنسیت

جنسیت	تعداد	درصد
مرد	۱۷۳	۶۶,۷
زن	۸۷	۳۳,۳

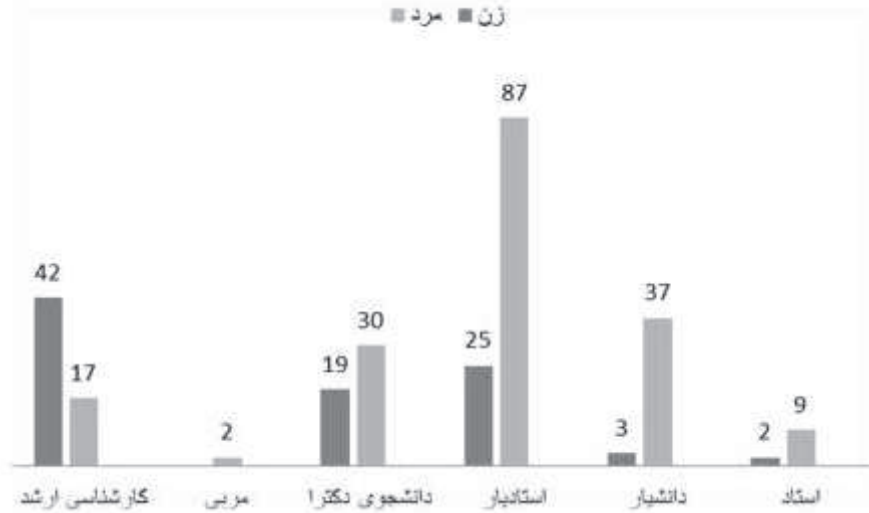
نمودار شماره (۴) - تعداد نویسندگان بر حسب جنسیت

شاخص بعدی، سطح مدرک نویسندگان مقالات است. بررسی مدرک نویسندگان نمایان‌دهنده این مهم است که استادان و دانشجویان تحصیلات تکمیلی با مدارک برتر با مجله همکاری داشته‌اند. بررسی نشان می‌دهد که نویسندگان با مدرک استادیاری بیشترین همکاری را در نگارش مقالات داشته‌اند. توضیح اینکه در این بخش، به عنوان نویسندگان در مقالات پرداخته شده است و بعضی از نویسندگان که ارتقا رتبه علمی داشته‌اند نیز در مقالات بر حسب عنوان برشمرده شده‌اند و اسامی تکراری نیز در نظر قرار گرفته است. در این بخش با وجود تکرار مدارک، تعداد نویسندگان ۲۷۳ نفر است. نکته ضرور اینکه بعضی از مؤلفان که چندین مقاله داشته؛ ولی ارتقای رتبه نداشته‌اند تنها با همان مدرک، محاسبه شده‌اند.

جدول شماره (۶) - مدارک نویسندگان بر حسب جنسیت

مدرک	جنسیت (مرد)	درصد	جنسیت (زن)	درصد
استاد	۹	۳,۹	۲	۰,۷
دانشیار	۳۷	۵,۹	۳	۱,۸
استادیار	۸۷	۳۲,۸	۲۵	۹,۹
دانشجوی دکترا	۳۰	۱۰,۶	۱۹	۷,۹
مربی	۲	۰,۷	-	-

کارشناس ارشد	۱۷	۶,۹	۴۲	۱۵,۳

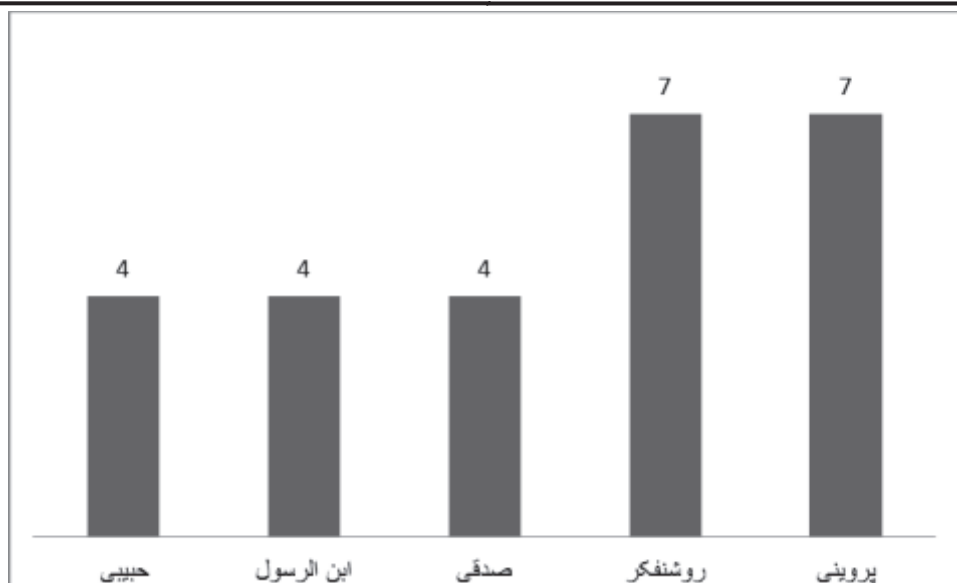

نمودار شماره (۵) - مدارک نویسندگان برحسب جنسیت

در علم‌سنجی مجلات، شاخصی دیگر که مطمح نظر قرار می‌گیرد، پرتولیدترین نویسندگان هستند که در این بین خلیل پروینی و کبری روشنفکر، بیشترین مقالات را عرضه داشته‌اند. در جدول زیر اسامی نویسندگانی که بیش از سه مقاله داشته‌اند، ذکر شده است:

جدول شماره (۷) - پرتولیدترین نویسندگان

نام نویسنده	تعداد مقالات	درصد مشارکت
خلیل پروینی	۷	۴,۳
کبری روشنفکر	۷	۴,۳
حامد صدقی	۴	۲,۴
سید محمدرضا ابن الرسول	۴	۲,۴
علی اصغر حبیبی	۴	۲,۴

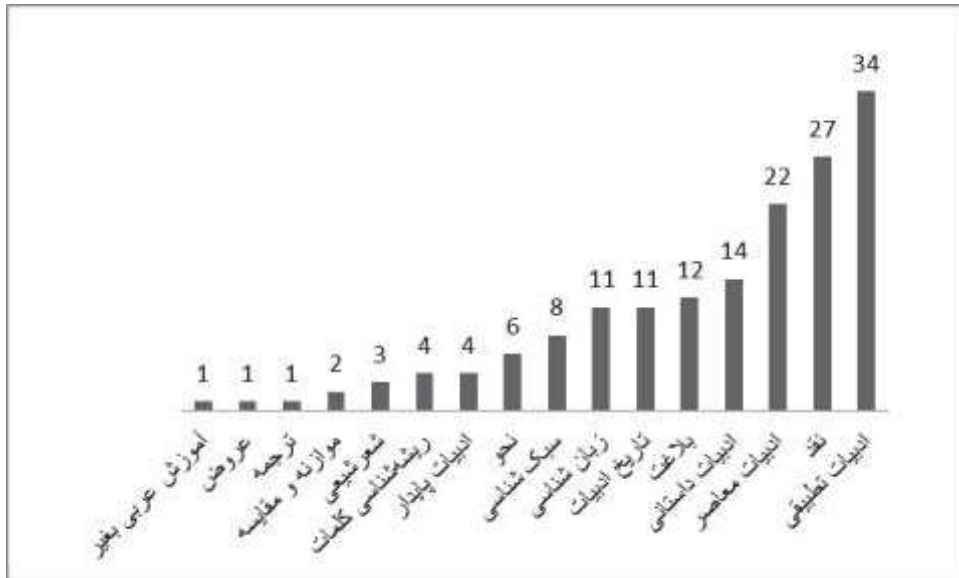

نمودار شماره (۶) - پرتولیدترین نویسندگان

شاخص دیگر در بررسی علم‌سنجی مجلات، توجه به میزان علوم تخصصی و نیز بسامد آن‌هاست؛ با بررسی مقالات مجله «لسان مبین» مشخص شد که ادبیات تطبیقی و نقد و ادبیات معاصر بیشترین علاقه و نیز مواردی مانند ترجمه، عروض و آموزش زبان عربی به غیرعربی-زبان‌ها، کمترین میزان توجه را دارا هستند. در جدول زیر موضوع مقالات به تفکیک بیان شده است:

جدول شماره (۸) - موضوعات مقالات نگارشی

موضوع	تعداد	درصد	موضوع	تعداد	درصد
ادبیات تطبیقی	۳۴	۲۱,۳	نحو	۶	۳,۸
نقد	۲۷	۱۶,۷	ادبیات پایداری	۴	۲,۴
ادبیات معاصر	۲۲	۱۳,۸	ریشه‌شناسی کلمات	۴	۲,۴
ادبیات داستانی	۱۴	۸,۶	شعر شیعی	۳	۱,۹
بلاغت	۱۲	۷,۵	موازنه و مقایسه	۲	۱,۳
تاریخ ادبیات	۱۱	۶,۸	ترجمه	۱	۰,۶
زبان‌شناسی	۱۱	۶,۸	عروض	۱	۰,۶
سبک‌شناسی	۸	۴,۹	آموزش عربی به غیر ناطقین بها	۱	۰,۶

نمودار شماره (۷) - موضوعات مقالات نگارشی

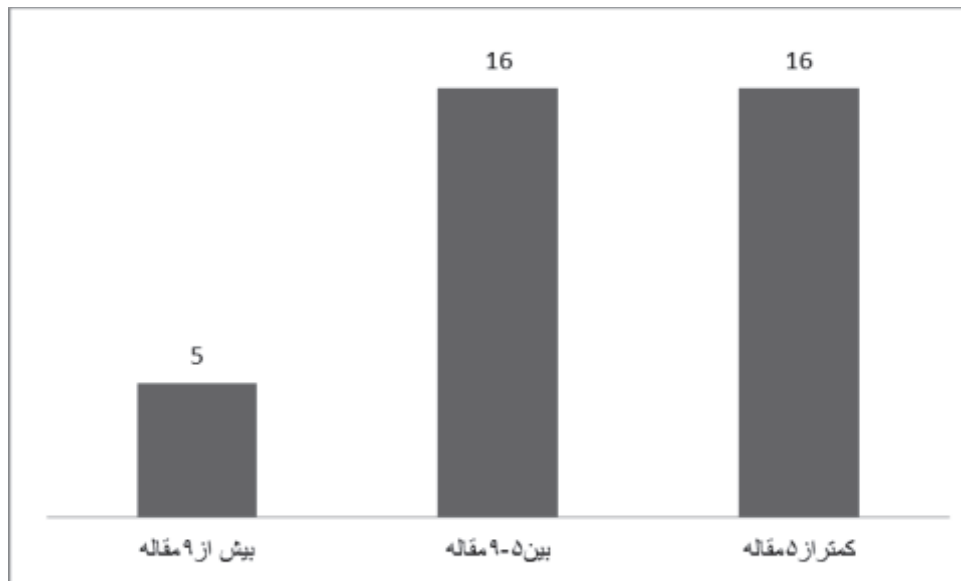
۳۷ دانشگاه و مرکز علمی مهم و معتبر در نگارش مقالات مجله لسان مبین مشارکت داشته‌اند که دانشگاه‌های قزوین، اصفهان و تهران در صدر قرار گرفته‌اند و دانشگاه‌های زیادی هستند که در این مجله، مقاله‌ای نداشته یا تنها یک مقاله داشته‌اند و ممکن است دلیل این موضوع به تمایل نداشتن نویسندگان برای ارسال مقالات به این مجله یا رد علمی مقالات ارسالی از جانب داوران محترم برگردد. در جدول زیر به تفکیک به بررسی مقالات ارسال دانشگاه‌ها پرداخته شده است. نکته ضرور این است که در این آمار به عنوان نویسندگان مقالات پرداخته شده و ممکن است که در یک مقاله دو یا سه نویسنده با عنوان مختلف حضور داشته باشند که در صورت غیر هم‌دانشگاهی بودن، تمام نویسندگان در آمار زیر لحاظ شده‌اند و اگر هم دانشگاهی بوده‌اند، تنها به ذکر آمار همان مؤسسه اکتفا شده است:

جدول شمارهٔ (۹) - مؤسسات شرکت کننده در مقالات مجله

تعداد مقالات	دانشگاه	تعداد مقالات	دانشگاه	تعداد مقالات	دانشگاه
۲	پژوهشگاه علوم انسانی	۶	مازندران	۲۲	بین المللی قزوین
۲	جهاد دانشگاهی	۶	پیام نور	۲۱	اصفهان
۲	اراک	۶	لرستان	۱۳	تهران
۲	حکیم سبزواری	۶	کاشان	۱۲	تربیت مدرس
۱	آزاد رشت	۵	شهید مدنی	۱۰	رازی
۱	کردستان	۵	شهید باهنر	۹	فردوسی
۱	آزاد لامرد	۴	زابل	۸	علامه طباطبایی
۱	بترا مالزی	۴	یزد	۷	بوعلی سینا
۱	قم	۳	الزهرا	۷	شهید چمران
۱	آزاد جیرفت	۳	گیلان	۷	خوارزمی
۱	آزاد اراک	۲	بیرجند	۶	شیراز
۱	رفسنجان	۲	آزاد دهاقان	۶	شهید بهشتی
۱	علوم تحقیقات تهران	*	*	*	*

جدول شمارهٔ (۱۰) - مؤسسات مشترک در نگارش مقالات بر حسب تعداد

درصد	تعداد	مؤسسات بر حسب تعداد مقاله
۱۳,۶	۵	بیش از ۹ مقاله
۴۳,۲	۱۶	بین ۵ - ۹ مقاله
۴۳,۲	۱۶	کمتر از ۵ مقاله

نمودار شماره (۸) - مؤسسات مشترک در نگارش مقالات بر حسب تعداد

تعداد کل منابع مورد استفاده در مجله، ۴۲۵۰ مورد است که میانگین بهره‌گیری هر مقاله معادل، ۲۶/۳ درصد است. مقاله «صدی المطمع الطللی و تطوراته فی القصیده العربیه» از ناصر محسنی - نیا، وحید سبزیان‌پور و عاطی عبیات با ۸۱ منبع، بیشترین و مقالظ «نزار قبانی تنها شاعر زن» نیست» از محمدجواد مهدوی و ربابه یزدان‌نژاد با تنها ۱۱ منبع (!) کمترین ارجاع را در منابع دارا هستند.

جدول شماره (۱۱) - میانگین بهره‌گیری از منابع در مقالات

میزان منابع (بر حسب میانگین)	تعداد مقالات	درصد
کمتر از میانگین	۹۱	۵۶,۶
بیشتر از میانگین	۷۰	۴۳,۴

نتیجه‌گیری

مجله «لسان مبین» یکی از مجلات علمی - پژوهشی تخصصی رشته زبان و ادبیات عربی است که در طول چند سال گذشته توانسته است روند علمی خویش را حفظ کرده و ارتقا دهد. با بررسی ۱۶۱ مقاله از ۱۶ شماره چاپ شده موجود بر روی سایت مجله نتایج زیر به دست آمد:

۳۱- مقاله به زبان عربی نوشته شده است.

- بیشترین مشارکت در مورد مقالات با دو نویسنده بوده به میزان ۸۹ مقاله بوده است.
- در ۹۷ مقاله، نویسندگان هم‌دانشگاهی بوده‌اند.
- تعداد ۲۵۹ نویسنده با مجله همکاری داشته‌اند که ۱۷۳ نفر مرد بوده‌اند.
- نویسندگان با مدرک استادیاری بیشترین همکاری را داشته‌اند.
- خلیل پروینی و کبری روشنفکر با ۷ مقاله پرتولیدترین نویسندگان بوده‌اند.
- ادبیات تطبیقی با ۳۴ مقاله بیشترین بسامد موضوعی را به خود اختصاص داده است.
- نویسندگان دانشگاه بین‌المللی امام خمینی^(ره) با ۲۲ مقاله بیشترین همکاری علمی را داشته‌اند.
- نیز میزان بهره‌گیری از منابع در مقالات ۲۶/۳ درصد بوده که ۵۶/۶ درصد مقالات کمتر از میانگین مورد نظر از منابع بهره گرفته‌اند.

منابع و مأخذ

- احمدی، حمید و دیگران. (۱۳۹۲). «تحلیل استنادی و روابط هم‌نویسندگی مقاله‌های مجله علمی - پژوهشی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی (مطالعه موردی: شماره ۱ تا ۲۰)»؛ مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، سال ۹، شماره ۲۹، صص ۱۲۵-۱۴۸.
- اعتماد، شاپور. (۱۳۷۱). «نظام تحقیقات در جهان»؛ دفتر دانش، سال اول، شماره ۲ و ۳، صص ۵۰-۵۵.
- بذرافشان، اعظم و احسان مصطفوی. (۱۳۹۰). «تحلیل علم‌سنجی ۳۶ سال تولید علم انستیتو پاستور ایران در پایگاه ISI SCIE»؛ مجله مدیریت سلامت، شماره ۴۵، صص ۷-۱۰.
- براون، ت.، گلانزل، و.، و آ. شوپرت. (۱۳۷۴). «شاخص‌های علم‌سنجی: ارزیابی تطبیقی فعالیت‌های انتشاراتی و تأثیرگذاری ارجاعات ۳۲ کشور»؛ ترجمه محمداسماعیل ریاحی، رهیافت، ۸، صص ۷۰-۸۰.
- سن‌گوپتا، آی.ان. (۱۳۷۲). «مروری بر کتاب‌سنجی، اطلاع‌سنجی، علم‌سنجی و کتابخانه‌سنجی»؛ ترجمه مهردادخت وزیرپور کشمیری، مجله اطلاع‌رسانی، ۱۰ (۲)، صص ۳۸-۵۸.
- عسکری، صادق. (۱۳۹۱). «نقد و بررسی منابع استنادی در مقالات علمی پژوهشی زبان و ادبیات عربی»؛ مجله ادب عربی، دوره ۴، شماره ۱، صص ۱۵۳-۱۷۴.
- عصاره، فریده و دیگران. (۱۳۹۳). «پژوهش‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران: تحلیل محتوا»؛ مجله علم‌سنجی کاسپین، سال اول، شماره ۲، صص ۷-۱۳.

- قلی‌فامیان، علیرضا. (۱۳۹۳). «بررسی دو دهه همایش در زبان‌شناسی ایران؛ یک مطالعه علم‌سنجی»؛ مجله زبان شناخت، سال ۵، شماره ۱، صص ۱۰۳-۱۲۳.
- گنجی، ع. ر. (۱۳۸۳). «مطالعه وضعیت تولید اطلاعات علمی اعضای هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه فردوسی مشهد.
- فصلنامه لسان مبین، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی^(ه)، سردبیر احمد پاشازانوس، مدیر مسؤول عبدالعلی آل‌بویه لنگرودی.
- کهندل جهرمی، مرضیه. (۱۳۹۳). «تحلیل استنادی مقالات فصلنامه علمی پژوهشی ادبیات تطبیقی دانشگاه کرمان طی دوره پنج ساله (۱۳۸۸-۱۳۹۳)»؛ مجموعه مقالات دومین همایش ملی ادبیات تطبیقی دانشگاه رازی، صص ۱۳۸۹-۱۳۹۸.
- محسنی، منوچهر. (۱۳۸۱). «بررسی مسائل درون سازمانی و برون سازمانی مجلات علمی در ایران»؛ تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، شماره ۳۹، صص ۴۱-۷۱.
- میرحق‌جو لنگرودی، سعیده. (۱۳۹۲). «تحلیل علم‌سنجی مجله مطالعات قرآنی»؛ فصلنامه مطالعات قرآنی جیرفت، سال چهارم، شماره ۱۶، صص ۱۴۱-۱۵۵.
- میرحق‌جو لنگرودی، سعیده و فاطمه علی‌نژاد چمازکتی. (۱۳۹۳). «مروری بر شاخص‌های علم‌سنجی مجله کاوشنامه ادبیات تطبیقی در سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۱»؛ مجموعه مقالات دومین همایش ملی ادبیات تطبیقی دانشگاه رازی، صص ۱۶۲۵-۱۶۳۶.
- میرزایی، فرامرز و دیگران. (۱۳۸۷). «تحلیلی گزارش‌گونه از مقالات چاپ شده مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی (شماره یک تا ده)»؛ مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، شماره ۱۰، صص ۱۶۵-۱۸۱.

(ب) منبع لاتین:

- Prichard A. (1969). *statistical bibliography or bibliometrics?*, *Journal of documentation*, 25 (4).

فصلنامه لسان مبین (پژوهشی ادب عربی)

(علمی - پژوهشی)

سال هشتم، دوره جدید، شماره بیست و ششم، زمستان ۱۳۹۵

دراسة مجلة «لسان مبین» العلمية المحكمة في ضوء التقييم العلمي*

امير مقدم متقي. أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية و آدابها بجامعة الشهيد مدني بأذربيجان

أشور قليج باسه. أستاذ مساعد في قسم اللغة العربية و آدابها بجامعة زابل

مسعود باوان بوري. طالب الدكتوراه في فرع اللغة العربية و آدابها بجامعة الشهيد مدني

الملخص:

إن التقييم العلمي يعالج المؤشرات الكمية المثرة في نشر العلوم و من هذا فان المجلات العلمية المحكمة تحمل علي عاتقها أعباء ثقيلة في إيصال المفاهيم العلمية فيما تتضمن من الفروع التخصصية. تعتبر مجلة «لسان مبین» إحدى المجلات العلمیة المحكمة في فرع اللغة العربية و آدابها في إيران و قد درسنا في هذه المقالة ۱۵ مجلدا منها منشورة في أربع سنوات. وقد ابنتي هذا التقييم العلمي علي معايير مختلفة مثل: لغة المقالات. وعدد الباحثين المشاركين، واسم المؤسسات، وكمية الباحثين حسب الجنس، وشهادة الباحثين حسب الجنس، وأكثرية الباحثين نشرا للمقالة، و موضوع المقالة و مدى الاستفادة من المصادر و المراجع.

و قد توصل البحث من بين ۱۶۱ مقالة إلي أنه قد كتبت ۳۱ مقالة باللغة العربية و أكثر المشاركة للمقالات ألفها باحثان (خليل برويني و كبري روشنفكر) و عددها ۸۹ مقالة و كان الباحثون في ۹۷ مقالة زملاء و من مؤسسة واحدة و تعاون أيضاً ۲۵۹ باحثا مع المجلة و كان بينهم ۱۷۳ باحثا مذكراً و كان الباحثون يحملون درجة «الأستاذ المساعد» أكثر نشرًا للمقالة. وجامعة الإمام الخميني الدولية بقزوین كانت أكثر إنتاجاً في هذا المجال ب ۲۲ مقالة. وأخيراً كان مقدار استخدام المنابع في المقالات ۲۶/۳ مرجعاً بينما أن ۵۶/۶ في المئة من المقالات استفادت من المصادر أقل مما ينبغي.

الكلمات الدليلية: التقييم العلمي، التحليل و الإحصاء، المقالات، اللغة العربية و آدابها، لسان مبین

* - تاريخ الوصول: ۹۵/۰۶/۲۶ تاريخ القبول: ۹۵/۱۲/۱۰

عنوان بريد الكاتب الإلكتروني: A.moghaddam1351@gmail.com